

The University of Tehran Press

Withdrawal from Environmental Treaties and the Necessity of Adhering to International Rules and Regulations

Elaheh Mohseni Pour¹ | Karen Rouhani² | Ali Babaei Mehr³

1. PhD student, Islamic Azad University, Ghaemshahr Branch, Mazandaran. Iran.
Email: Adonis.g2014@gmail.com
2. Corresponding Author; Faculty Members, Islamic Azad University of Ghaemshahr Branch, Mazandaran. Iran. Email: Rohani.karan@qaemiau.ac.ir
3. Faculty Members, Islamic Azad University of Babol Branch. Mazandaran. Iran.
Email: gatbabayee@yahoo.com

Article Info	Abstract
Article Type: Research Article	As a result of human activities in recent decades, the state of the earth's environment has faced irreparable damage. This issue has compelled governments to formulate and implement various environmental laws and regulations across all dimensions. The aim of this article is to examine the foundations of states obligating to adhere to international environmental rules and regulations, with an emphasis on the unilateralism of certain states regarding their withdrawal from environmental treaties. The results indicate that the Paris Agreement focuses primarily on developing countries, while the highest levels of environmental pollution are generated by developed countries. The breach of commitment by some countries, such as the United States, China, and Russia, and their withdrawal from and disregard for this treaty clearly demonstrate that these countries have not fulfilled their commitments adequately. Consequently, addressing these existing challenges in the world requires the cooperation of all governments, the private sector, and civil society to prioritize risk reduction, as well as fairness and justice in decision-making and investment.
Pages: 2775-2799	
Received: 2022/11/07	
Received in revised form: 2023/04/30	
Accepted: 2023/06/26	
Published online: 2024/12/21	
Keywords: <i>the Paris Agreement, climate change, unilateralism approach, zero carbon, greenhouse gases.</i>	
How To Cite	Mohseni Pour, Elaheh; Rouhani, Karen; Babaei Mehr, Ali (2025). Withdrawal from Environmental Treaties and the Necessity of Adhering to International Rules and Regulations. <i>Public Law Studies Quarterly</i> , 54 (4), 2775-2799. DOI: https://doi.com/10.22059/jplsqt.2023.349849.3198
DOI	10.22059/jplsqt.2023.349849.3198
Publisher	University of Tehran Press.

انتشارات دانشگاه تهران

فصلنامه مطالعات حقوق عمومی

شاپا الکترونیکی: ۱۱۳۹-۲۴۲۳

دوره ۵: ۵۴، شماره ۴

زمستان ۱۴۰۳

Homepage: <http://jpls.ut.ac.ir>

خروج از معاهدات زیست محیطی و لزوم رعایت قواعد و مقررات بین المللی

الهه محسنی پور^۱ | کارن روحانی^۲ | علی بابایی مهر^۳۱. دانشجوی دکتری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد قائمشهر، مازندران، ایران. رایانامه: Adonis.g2014@gmail.com۲. نویسنده مسئول؛ عضو هیأت علمی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد قائمشهر، مازندران، ایران. رایانامه: rohani.karan@qaemiau.ac.ir۳. عضو هیأت علمی، دانشگاه آزاد اسلامی بابل، مازندران، ایران. رایانامه: gatbabayee@yahoo.com

اطلاعات مقاله	چکیده
<p>نوع مقاله: پژوهشی</p> <p>صفحات: ۲۷۷۵-۲۷۹۹</p> <p>تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۸/۱۶</p> <p>تاریخ بازنگری: ۱۴۰۲/۰۲/۱۰</p> <p>تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۴/۰۵</p> <p>تاریخ انتشار برخط: ۱۴۰۳/۱۰/۰۱</p> <p>کلیدواژه‌ها: توافقنامه پاریس، تغییرات اقلیمی، رویکرد یکجانبه گرایی، کرین صفر، گازهای گلخانه‌ای.</p>	<p>در نتیجه فعالیت‌های بشر در چند دهه اخیر، وضعیت محیط زیست، کره زمین را با صدمات جبران ناپذیری مواجه ساخته است. همین مسئله دولت‌ها را بر آن داشته است تا قوانین و مقررات محیط زیستی مختلفی را در همه ابعاد تدوین و اجرا کنند. هدف این مقاله بررسی مبانی الزام کشورها به رعایت قواعد و مقررات بین المللی محیط زیست با تاکید بر رویکرد یکجانبه گرایی برخی کشورها نسبت به خروج از معاهدات زیست محیطی است. نتایج نشان می دهد، توافقنامه پاریس بیشترین تمرکز خود را بر کشورهای در حال توسعه دارد. درحالی که بیشترین آلودگی زیست محیطی را کشورهای توسعه یافته ایجاد می کنند. بدعهدی برخی کشورها مانند آمریکا، چین و روسیه و خروج و نادیده گرفتن این کنوانسیون به روشنی نشان داد که برخی کشورها در این زمینه نقش خود را به درستی ایفا نکرده اند. در نتیجه مقابله با این چالش‌های موجود در جهان شامل همکاری همه دولت‌ها، بخش خصوصی، جامعه مدنی برای اولویت‌دهی به کاهش خطر و همچنین انصاف و عدالت در تصمیم‌گیری و سرمایه‌گذاری است.</p>
استناد	محسنی پور، الهه؛ روحانی، کارن؛ بابایی مهر، علی (۱۴۰۳). خروج از معاهدات زیست محیطی و لزوم رعایت قواعد و مقررات بین المللی. <i>مطالعات حقوق عمومی</i> ، ۵۴ (۴)، ۲۷۹۹-۲۷۷۵.
DOI	DOI: https://doi.com/10.22059/jpls.2023.349849.3198
ناشر	مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران.

۱. مقدمه

حفظ محیط زیست و رسیدن به توسعه پایدار مسئولیت مشترک همه کشورهای است. جوامع بین‌المللی برای تدوین مجموعه‌ای از معاهدات زیست‌محیطی چندجانبه، جنبه‌های مختلف از جمله تغییرات آب‌وهوا، حفاظت از تنوع زیستی، حفاظت از لایه ازن، پیشگیری و کنترل آلودگی‌های شیمیایی را به صورت جدی پیگیری کرده و در دستور کار خود قرار داده‌اند. معاهدات چارچوبی قانونی برای همکاری بین‌المللی ارائه کرده است. در این بین ایالات متحده به عنوان پیشرفته‌ترین کشور توسعه‌یافته، سابقه ضعیفی در تعامل و پیروی از معاهدات زیست‌محیطی چندجانبه دارد که به انصاف، کارایی و اثربخشی حاکمیت جهانی محیط زیست آسیب زیادی وارد کرده است. چین به دلیل بزرگی و رشد اقتصادی فزاینده خود باید نقش مهمی در حل مشکلات زیست‌محیطی جهانی ایفا کند. پس از ایالات متحده، چین دومین تولیدکننده گازهای گلخانه‌ای است که سبب تغییرات آب‌وهوایی می‌شود. این کشور بزرگ‌ترین تولیدکننده و مصرف‌کننده موادی است که به لایه ازن آسیب می‌رساند. با توجه به رشد سریع اقتصادی و افزایش شدید تقاضا برای خودرو در چین، آژانس بین‌المللی انرژی پیش‌بینی می‌کند که افزایش انتشار گازهای گلخانه‌ای تنها در چین برای دوره ۲۰۰۰ تا ۲۰۳۰ تقریباً برابر با سایر کشورهای جهان خواهد بود و این خود تهدیدی برای آینده زمین است. با توجه به رشد اقتصادی و پیشرفت‌های روزافزون فناوری جامعه بین‌الملل مجبور به انجام اقدامات فردی یا جمعی برای پیشگیری و کنترل انواع آلودگی و همچنین حفاظت از محیط زیست شده است (پورهاشمی، ۲۰۲۰: ۴۸). با وجود تمام تلاش‌های جوامع بین‌المللی برای توسعه ابزارهای قانونی الزام‌آور و غیرالزام‌آور، نگرانی‌های زیست‌محیطی و تهدیدهایی مانند گرم شدن کره زمین، تغییرات آب‌وهوا، بیابان‌زدایی و جنگل‌زدایی نه تنها باقی مانده، بلکه رو به افزایش است (کتابخانه حقوقی جورج تاون^۱، ۲۰۱۰). در این مقاله در خصوص معاهدات زیست‌محیطی و یکجانبه‌گرایی برخی کشورها نسبت به خروج از معاهدات زیست‌محیطی بحث شده است. کشورها مانند آمریکا در زمینه تغییرات آب‌وهوایی، در حال حاضر درگیر استراتژی «یکجانبه‌گرایی احتمالی» هستند. یکجانبه‌گرایی احتمالی از دو جزء کلیدی تشکیل شده است؛ اولاً، شامل اعمال قانون تغییرات آب‌وهوایی برای انتشار گازهای گلخانه‌ای است که در خارج از کشور تولید می‌شود؛ ثانیاً، این گسترش جغرافیایی را مشروط می‌کند، به این معنا که کشورهای عضو ممکن است موافقت کنند که در صورت وضع مقررات بین‌المللی برای تغییر آب‌وهوا، از اجرای خارجی قانون تغییرات آب‌وهوایی خود چشم‌پوشی کنند. پدیده یکجانبه‌گرایی احتمالی در چارچوب حاکم بر طرح تجارت انتشار گازهای گلخانه‌ای^۲ آشکارتر است.

1. Georgetown Law Library

2. Emission trading scheme (ETS)

۲. موافقت‌نامه و کنوانسیون‌های بین‌المللی

مشکلات زیست محیطی حد و مرز نمی‌شناسد و بازیگران اصلی آلاینده‌گی در سطح جوامع بین‌المللی اشخاص هستند. به‌طور سنتی، تنها ابزار موجود برای تنظیم رفتار در جوامع بین‌المللی مردم هستند. از آغاز قرن، بیش از ۱۷۰ معاهده و سند چندجانبه زیست محیطی ایجاد شده است که موضوعاتی از جو و محیط زیست دریایی گرفته تا حفاظت از طبیعت و جریان آب‌های فرامرزی را پوشش می‌دهد. معاهده واژه‌ای عام است و کنوانسیون، موافقت‌نامه بین‌المللی، توافقنامه، پروتکل، پیمان، میثاق و... را در برمی‌گیرد. نامی که برای یک موافقت‌نامه انتخاب می‌شود، فی‌نفسه اهمیت ندارد و فاقد اثر حقوقی است (عمرزاده و همکاران، ۱۳۹۶: ۲۸۰). معاهده در عرصه حقوق داخلی کشورها با قوانین مصوب مجلس قانون‌گذاری قابل مقایسه است. اما تفاوت مهم این دو آن است که مفاد معاهده نسبت به دولت‌هایی که با آن موافقت کرده‌اند، قابل اجراست و کاربرد عمومی ندارد. در واقع در حقوق داخلی افراد حق انتخاب و گریز از قانون را ندارند، اما اعضای جامعه بین‌المللی از این حق برخوردارند (عمرزاده و همکاران، ۱۳۹۶: ۲۱۵). مبرهن است که مشکلات زیست محیطی جهانی را نمی‌توان تنها با مقررات ملی زیست محیطی حل کرد. اقدام در سطح بین‌المللی برای حفاظت موثر از محیط زیست ضروری است. برخی از معاهدات عبارت‌اند از: کنفرانس استکهلم^۱ (۱۹۷۲)، کنوانسیون سازمان ملل در مورد حقوق دریا^۲ (۱۹۸۲)، کنفرانس جهانی محیط‌زیست و توسعه^۳ (۱۹۸۷)، کنفرانس سازمان ملل در مورد محیط زیست و توسعه^۴ (۱۹۹۲)، اجلاس جهانی در مورد توسعه پایدار^۵ (۲۰۰۲)، کنوانسیون تغییرات اقلیمی^۶ ۲۰۱۵، دستور کار ۲۱^۷، برنامه اقدام برای توسعه پایدار، کنوانسیون آرهوس^۸، کنوانسیون دسترسی به اطلاعات، مشارکت عمومی در تصمیم‌گیری و دسترسی به عدالت در مسائل زیست محیطی، کنوانسیون بازل^۹، این کنوانسیون در مورد کنترل جابجایی‌های فرامرزی پسماندهای خطرناک و دفع آنها، اصلاحیه ممنوعیت بازل، پروتکل مسئولیت و جبران خسارت ناشی از جابه‌جایی فرامرزی پسماندهای خطرناک^{۱۰}، کنوانسیون تنوع زیستی^{۱۱}، کنوانسیون بنکرها^{۱۲}، کنوانسیون

1. Stockholm Conference
2. United Nations Convention on the Law of the Sea (UNCLOS)
3. World Conference on Environment and Development
4. United Nations Conference on Environment and Development
5. World Summit on Sustainable Development
6. Climate Change Convention 2015
7. Agenda 21
8. Action Plan for Sustainable Development, Aarhus Convention
9. Basel Convention
10. Liability and compensation protocol for transboundary movement of hazardous waste
11. Convention on Biological Diversity
12. Convention of Bankers

بین‌المللی مسئولیت مدنی در قبال خسارت آلودگی نفتی بنکر، پروتکل کارتاها، این پروتکل در مورد ایمنی زیستی به کنوانسیون تنوع زیستی و... معاهدات بر بسیاری از جنبه‌های حقوق بین‌الملل محیط زیست حاکم است. معاهدات به دو صورت نرم و سخت وجود دارند.

۳. اصل مسئولیت‌های مشترک اما متمایز و قابلیت‌های مربوطه

اصل مسئولیت‌ها و قابلیت‌های مشترک اما متمایز^۲ در قلب قرارداد بین‌المللی در مورد تغییرات آب‌وهوا قرار دارد. در ماده ۳ کنوانسیون چارچوب تغییر آب‌وهوا بیان شده و در تصمیمات متعددی که توسط طرفین گرفته شده است^۳، از جمله تصمیم آغاز مذاکرات که به پروتکل کیوتو منجر شد، تکرار شده است.^۴

اصل مسئولیت‌ها و قابلیت‌های مشترک اما متمایز مسئولیت مشترکی را بین دولت‌ها برای حفاظت از سیستم آب‌وهوایی ایجاد می‌کند. در این بین تحریم‌ها، با توجه به تفاوت‌های فراگیر بین دولت‌ها در کمک‌هایشان به ذخایر گازهای گلخانه‌ای جهانی^۵ و توانایی‌های اقتصادی‌شان، برای رسیدگی به تغییرات آب‌وهوایی شایان ذکر است. این اصل هم سهم فعلی و هم تاریخی را در ذخیره گازهای گلخانه‌ای جهانی در نظر می‌گیرد. در این بین مشهود است «بزرگ‌ترین سهم انتشار جهانی تاریخی و فعلی گازهای گلخانه‌ای از کشورهای توسعه یافته نشأت می‌گیرد و سهم انتشار گازهای جهانی در کشورهای در حال توسعه برای رفع نیازهای اجتماعی و توسعه‌ای آنها رو به افزایش است».^۶

اگرچه اصل مسئولیت‌ها و قابلیت‌های مشترک اما متمایز نقشی محوری در حقوق بین‌الملل محیط زیست بازی می‌کند، محتوای اصلی این اصل و همچنین ماهیت تعهدی که به همراه دارد، عمیقاً مورد مناقشه است. دیدگاه‌های متفاوتی در این زمینه وجود دارد. اصل مسئولیت‌ها و قابلیت‌های مشترک اما متمایز به تمایز بر اساس توانایی به‌تنهایی اشاره دارد، استفاده از اصطلاح «قابلیت‌های مربوطه» در این بین اضافه خواهد بود. ماده ۳ FCCC^۷ قصد دارد تمایز را بر اساس دو نشانگر تمایز برجسته کند؛ یکی بر

1. Cartagena Protocol

2. Common but differentiated responsibilities and respective capabilities (CBDRRC)

3. See, e.g., Dec. 1/CP.8, 'Delhi Ministerial Declaration on Climate Change and Sustainable Development', in FCCC/CP/2002/7/Add.1 (28 Mar. 2003), and Dec. 1/CP.13, 'Bali Action Plan', in FCCC/CP/2007/6/Add.1 (14 Mar. 2008) (hereinafter 'Bali Action Plan').

4. Dec. 1/CP.1, 'Berlin Mandate: Review of Adequacy of Articles 4, paragraph 2, sub-paragraph (a) and (b) of the Convention, including proposals related to a Protocol and decisions on follow-up', in FCCC/CP/1995/7/Add.1 (6 June 1995) (hereinafter 'The Berlin Mandate').

5. Global Greenhouse Gases

6. Preambular recital 3, FCCC, supra note 38

7. Fijian Competition & Consumer Commission (FCCC)

اساس قابلیت و دیگری برگرفته از اصل ۷ ریو^۱ که شامل تعریف معتبر^۲ CBDR براساس مشارکت در آسیب زیست‌محیطی جهانی است. در مورد ماهیت تعهدی که اصل مسئولیت‌ها و قابلیت‌های مشترک اما متمایز مستلزم آن است، اختلاف نظرهایی وجود دارد. در حالی که برخی استدلال می‌کنند که دولت‌ها را ملزم می‌کند به روش‌های خاصی عمل کنند، برخی دیگر معتقدند که این صرفاً یک ملاحظه است که باید در فرایند تصمیم‌گیری در نظر گرفته شود. اختلاف نظر بر سر محتوای این اصل و ماهیت تعهدی که به دنبال دارد، بحث‌هایی را در مورد وضعیت حقوقی آن ایجاد کرده است. ادعای ما این است که حتی اگر این اصل به‌خودی‌خود ماهیت یک تعهد قانونی را به خود نگیرد، بخشی اساسی از دستگاه مفهومی رژیم تغییر اقلیم است، به‌طوری‌که مبنایی برای تفسیر تعهدات موجود و تشریح تعهدات حقوقی بین‌المللی آینده در رژیم مورد نظر را به‌وجود می‌آورد. در واقع می‌توان گفت که هر رژیم حقوقی آینده باید با اصل مسئولیت‌ها و قابلیت‌های مشترک، اما متمایز سازگار باشد تا الزامات کنوانسیون و همچنین وظایف اجرای و تفسیر یک معاهده را با حسن نیت برآورده کند. دولت‌های عضو نیز موظف‌اند نه تنها تعهدات فعلی را اجرا کنند و تعهدات جدید را مطابق با اصل مسئولیت‌ها و قابلیت‌های مشترک، اما متمایز در مقابل سایر احزاب بسازند.^۳

بی‌گمان در اجرای این اصل مشکلاتی وجود خواهد داشت. با توجه به تفاسیر متفاوت از اصل مسئولیت‌ها و قابلیت‌های مشترک اما متمایز، مشخص نیست که این اصل به چه چیزی نیاز دارد و طرفین چگونه باید آن را اعمال کنند. اما این مشکلات حل‌نشده نیستند. اصل مسئولیت‌ها و قابلیت‌های مشترک اما متمایز خود نشان می‌دهد که بین کشورهای توسعه‌یافته و در حال توسعه از لحاظ اجرا تمایز قائل می‌شود، مانند برنامه‌های انطباق با تأخیر، مجوز اتخاذ سال‌های پایه بعدی، برنامه‌های گزارش دهی با تأخیر و رویکردهای نرم‌تر برای عدم انطباق. همچنین در مقرراتی که وضع کرده است کمک‌های مالی و فن‌آوری را به کشورهای در حال توسعه اعطا کرده است و در اصل مربوطه کاملاً نمایان است که بین کشورهای توسعه‌یافته و در حال توسعه با توجه به تعهدات اصلی مندرج در معاهده،

1. Principle 7, Rio Declaration on Environment and Development, in Report of the UN Conference on Environment and Development, Rio de Janeiro, 3–14 June 1992, A/CONF.151/26 (1992), i, 31 ILM (1992) 874.
2. Common But Differentiated Responsibilities
3. For a recent analysis of differing applications of CBDRRC suggested by Parties see Rajamani, 'The Reach and Limits of the Principle of Common but Differentiated Responsibilities and Respective Capabilities in the Climate Change Regime', in N.K. Dubash (ed.), Handbook of Climate Change and India: Development, Politics and Governance (2011), at 118.

مانند اهداف کاهش انتشار و جدول زمانی، تفاوت قائل می‌شود. درحالی که رفتار متفاوت در رابطه با اجرا و کمک حمایت گسترده ای در میان طرفین دیده شده است، که این رفتار متفاوت در تعهدات مرکزی از ابتدا مورد توجه بوده است. در واقع رد و دوری تدریجی بسیاری از کشورهای توسعه یافته از پروتکل کیوتو که به وضوح میتوان در رفتار ایالات متحده دید، اما در سال‌های اخیر، طرف‌های متعهد به دنبال توافقنامه‌ها و تصمیم‌های متعددی از جمله معاهده غیرالزام‌آور کینهاگ^۱ (۲۰۰۹)، موافقت‌نامه‌های کنکون^۲ (۲۰۱۰)، پلتفرم دوربان^۳ (۲۰۱۱)، رسیده‌اند که به دنبال از بین بردن تمایز و دستیابی به موازی‌سازی یا تقارن بیشتر بین کشورهای عضو بوده‌اند.^۴

۴. رویکرد توافقنامه پاریس به کاهش تغییرات آب‌وهوایی

مهم‌ترین توافقات جهانی تغییرات اقلیمی شامل کنوانسیون تغییرات آب‌وهوایی، پروتکل کیوتو و توافقنامه پاریس هر یک به نحوی کشورهای صادرکننده انرژی را تحت تأثیر تعهدات کاهش انتشار گازهای گلخانه‌ای قرار داده است (سلیمان‌پور و همکاران، ۱۳۹۶: ۳۸؛ فتحی و همکاران، ۱۳۹۷: ۲۱). در این میان کنوانسیون تغییرات آب و هوایی و پروتکل کیوتو که بر مبنای رژیم تمایزگرا شکل گرفته، با مسئول شناختن کشورهای توسعه یافته در انتشار بیش از حد گازهای گلخانه‌ای تعهدات عمده کاهش انتشار را متوجه این گروه از کشورها کرده است (اشتری و همکاران، ۱۳۹۹: ۱۱۹). با وجود تلاش‌های چندجانبه‌ای که در حال حاضر برای کاهش انتشار گازهای گلخانه‌ای اصلی مانند گازهای گلخانه‌ای دی اکسید کربن، متان و اکسید نیتروژن (سامانی و همکاران، ۱۳۹۰: ۱۸) و همچنین گازهای فلورین، HFC، PFC، SF6 انجام گرفته است، به دنبال‌های از کنفرانس‌ها و مذاکرات بین‌المللی منجر شد، پیشرفت اقتصاد کم کربن تاکنون ایجاد نشده است و انتشار CO2 همچنان در حال افزایش است. براساس گزارش سازمان جهانی هواشناسی^۵، سال ۲۰۱۶ گرم‌ترین سال ثبت شده بود (دمای جهانی ۲۰۱۶ تقریباً ۱,۲ درجه سانتی‌گراد بالاتر از سطح قبل از صنعت است) (پاون^۶، ۲۰۱۸). در سال ۲۰۱۶ این توافق فرایندی را برای

1. Non-Binding Copenhagen Convention

2. Cancun Agreements

3. Durban Platform

4. See, e.g., Preambular provisions of the Convention to Combat Desertification in Those Countries Experiencing Serious Drought and/or Desertification, Particularly in Africa, 17 June 1994, 33 ILM (1994) 1328, 1994; FCCC, *supra* note 38; and UN Framework Convention on Biological Diversity, 2 June 1992, 31 ILM (1992) 818.

5. WMO, World Meteorological Organization

6. Pavone

حرکت جهان به سمت ثبات در میزان گازهای گلخانه‌ای ایجاد کرد. این توافقنامه از غلظت گازهای گلخانه‌ای^۱ در جوامع بین‌المللی در زمینه تغییرات آب‌وهوایی خطرناک جلوگیری می‌کند (چکشی، ۱۳۹۱؛ رودز، ۲۰۱۷). موافقت‌نامه پاریس در چارچوب رژیم حقوق بین‌الملل در زمینه تغییرات اقلیمی و به‌طور خاص چارچوب کنوانسیون در خصوص تغییرات اقلیمی تنظیم شده است، در ابتدای ماده ۳ موافقت‌نامه به‌صراحت اشاره دارد که دولت‌های عضو هدایت می‌شوند که اصول را رعایت کنند. عدم استفاده از واژه‌ای که دولت‌های عضو را متعهد می‌سازد و استفاده از واژه هدایت کردن به‌جای آن بدان معناست که اصولاً اصول مندرج در ماده ۳ از گستردگی مفهومی برخوردار خواهند بود. با تأملی بر بند ۱ این اصول می‌توان استنباط کرد که اصولاً توافقنامه مذکور قائل به تعدیل نیاز نسل امروز و نسل آینده با رعایت اصل انصاف است. بنابراین اقداماتی که توسط دولت‌ها صورت می‌پذیرد، باید در عین اینکه تأمین‌کننده نیاز نسل امروز باشد، نیم‌نگاهی نیز به نسل آینده داشته باشد. در موافقت‌نامه یکی از اصول حاکم جهت تحقق اهداف باز بودن اقتصاد دولت‌ها در نظر گرفته شده است تا سازوکارهای حقوقی و اقتصادی لازم برای تجارت صنایع و تکنولوژی‌های دوستدار محیط زیست فراهم شود. اما ایالت متحده آمریکا در اول ژوئن ۲۰۱۷ با اعلام خروج این کشور از توافق پاریس، گام مهمی در راستای تضعیف رویکرد چندجانبه‌گرایی برداشت. خروج آمریکا از یونسکو در اکتبر ۲۰۱۷، خروج از شورای حقوق بشر سازمان ملل متحد در ژوئن ۲۰۱۸، خروج از توافق تغییرات اقلیمی پاریس در اول ژوئن ۲۰۱۷، کاهش مشارکت مالی در پیمان ناتو (از ۲۲ درصد به ۱۶ درصد) از آن جمله بوده است.

مبرهن است که توافقنامه پاریس در سال ۲۰۱۵^۳ به‌عنوان پیشرفت بزرگی در تلاش‌های جهان برای مقابله با تغییرات آب‌وهوایی مورد تجلیل قرار گرفت، به‌ویژه به این دلیل که برای اولین بار همه کشورهای موافقت کردند که اقداماتی را برای کاهش یا جلوگیری از تغییرات آب‌وهوایی انجام دهند.^۴ همانطور که مشخص است این توافقنامه توسط سازمان ملل متحد در مورد تغییرات آب‌وهوایی^۵ در سال ۱۹۹۲ تحت کنوانسیون UNFCCC ایجاد شده است.^۶ هدف همکاری جهانی در مذاکرات اقلیمی «جلوگیری از تداخل

1. GHG, Green House Gases

2. RHODES

3. Paris Agreement in 2015

4. See *Historic Paris Agreement on Climate Change: 195 Nations Set Path to Keep Temperature Rise Well Below 2 Degrees Celsius*, UNFCCC (Dec. 13, 2014), <https://unfccc.int/news/finale-cop21>.

5. United Nations Framework Convention on Climate Change (UNFCCC)

6. *United Nations Framework Convention on Climate Change art. 2, May 9, 1992, 1771 U.N.T.S. 107 (entered into force Mar. 21, 1994) [hereinafter UNFCCC]*.

خطرناک انسانی» است که به DAI معروف است، که براساس جلوگیری از آسیب قابل توجه به اکوسیستم‌های طبیعی، امنیت غذایی و توسعه اقتصادی بیان شده است. در این بخش به جای مذاکره درباره بودجه کربن با اهداف و جدول‌های زمانی الزام‌آور ملی و با هدف دستیابی به کاهش دمایی، از هر کشور دعوت شد تا اقدامات کاهش دهنده خود را که به طور ملی تعیین شده بود، در آستانه و در طول مذاکرات پاریس مشخص و اعلام کند. از مارس ۲۰۱۹، ۱۸۲ کشور به طور رسمی سند‌های مشارکت ملی خود را در حمایت از اهداف کلی این توافقنامه اعلام کردند.^۱ سازمان ملل متحد نیز اعلام کرد، اجرای کامل سند‌های مشارکت ملی فعلی تنها یک سوم از کاهش انتشار گازهای گلخانه‌ای لازم را برآورده کرده است.^۲ موافقت‌نامه پاریس یک توافقنامه بین‌المللی الزام‌آور است، طرفین با دقت زبانی را برای سند مشارکت ملی^۳ و سایر تعهدات کاهش‌ی ایجاد کردند تا اطمینان حاصل کنند که تعهدات خاص به عنوان یک موضوع حقوق بین‌الملل الزام‌آور نیستند. در این موافقت‌نامه هیچ فرایند قانونی را برای اعمال یا اجبار یک طرف برای اجرای سند مشارکت ملی خود در نظر نگرفته است. موافقت‌نامه پاریس صراحتاً هیچ دلیلی برای اقدام اجرای سند مشارکت ملی تحت قوانین ملی در کشورها ایجاد نمی‌کند یا مستلزم آن نیست. قانون نرم، ماهیت غیر الزام‌آور شرط جلب حمایت ایالات متحده از توافق بود. ماهیت غیرالزام‌آور ممکن است از آنچه در ابتدا به نظر می‌رسد، اهمیت کمتری داشته باشد. در موافقت‌نامه پاریس یک «آیین‌نامه» ایجاد شده است که در آن یک سیستم شفاف را مشخص کرده است تا به جوامع بین‌المللی اجازه دهد در ارزیابی کفایت تلاش‌های کاهش دما اجرای تعهدات خود را پیگیری و ارزیابی کنند.

۵. یکجانبه‌گرایی ایالت متحده آمریکا در توافقنامه پاریس ۲۰۱۵

یکی از مباحث محیط زیستی که موجب نگرانی جامعه بین‌المللی شده است، مسئله تغییرات آب‌وهوایی است. افزایش تراکم گازهای گلخانه‌ای در هواسپهر که ناشی از مداخله بشر در طبیعت است که به تدریج دمای کره زمین را افزایش داده است. عواقب مهیبی که تغییرات آب‌وهوایی به دنبال دارد، ضرورت اقدام برای مقابله با این پدیده را آشکار کرده است (حجتی و همکاران، ۱۳۹۴: ۴۳).

تغییرات اقلیمی در حال وقوع است و فعالیت‌های انسانی نقشی اساسی در این روند ایفا می‌کنند. بر اساس گزارش هیأت‌های بین‌المللی ارزیابی تغییرات اقلیمی در جهان، نقش فعالیت‌های انسانی در این

1. For a list of NDCs submitted pursuant to the Paris Agreement, see NDC Registry, *supra* note 21.

2. U.N. ENV'T PROGRAMME, EMISSIONS GAP REPORT 2017, at xiv (2017).

3. Nationally Determined Contributions (NDC)

تغییرات ۹۵ درصد می‌باشد. مباحث بین‌المللی درصدد بررسی این مسئله هستند که آب‌وهوا چه پاسخی به روند افزایشی سطح گازهای گلخانه‌ای جوی طی زمان و در مناطق مختلف جهان خواهد داشت. در سطح جهان مسئله تغییرات اقلیمی تهدیدی علیه امنیت جوامع بین‌المللی محسوب می‌شود و سبب ایجاد امید در یکپارچگی اقدامات از طریق ایجاد و سازوکارهای همکاری در برخورد با آثار مخرب آن می‌شود، در غیر این صورت تغییرات اقلیمی به تعارض و درگیری‌ها در عرصه روابط بین‌الملل عمق بیشتری بخشیده و موجب شروع مخاصمات بین‌المللی بر سر توزیع منابع آب، زمین و مدیریت مهاجرت و یا بحث جبران خسارت بین دولت‌هایی خواهد شد (یزدانیان و حسین، ۱۳۹۳: ۲۴) که مسئله اصلی تغییرات اقلیمی به‌شمار می‌رود و کشورهایی که متأثر از اثرات مخرب آن هستند. روند شکل‌گیری محافل و رژیم‌های بین‌المللی حاکی از افزایش اطلاع‌رسانی همگانی و نواختن زنگ خطر تأثیرات تغییرات اقلیمی در سطح جهان است و به مرور از سوی جامعه جهانی شناسایی می‌شود. اما این اقدامات علاوه بر کنفرانس اعضای کنوانسیون چارچوبی تغییرات اقلیمی که به صورت سالانه برگزار می‌گردد. شدت پیامدهای تغییرات اقلیمی به طرح این مسئله به‌عنوان تهدیدی علیه صلح و امنیت بین‌المللی از سال ۲۰۰۷ در دستور کار شورای امنیت قرار گرفته است.

امروزه جامعه صنعتی در راستای نیل به توسعه اقتصادی، روند افزایشی استفاده از انرژی‌های تجدیدناپذیر را اتخاذ کرده است. در نتیجه انتشار گاز دی‌اکسید کربن ناشی از استفاده گسترده از این منابع انرژی، به تدریج دمای هوای کره زمین به دلیل انباشت ذرات معلق در جو زمین افزایش می‌یابد. گرمایش جهانی به نوبه خود به تغییرات آب‌وهوایی منجر می‌شود (تقی‌زاده بجند و همکاران، ۱۳۹۹: ۵۲) و در بلندمدت شرایط زیست در روی کره زمین را با مشکل مواجه می‌سازد. برای حل این معضل، جامعه بین‌المللی از دهه ۱۹۹۰ رژیم حقوقی تغییرات آب‌وهوایی را در قالب اتخاذ یک سری معاهدات بین‌المللی شکل داده است که تعهداتی برای کشورها در زمینه کاهش، تثبیت و کنترل سطح انتشار گازهای گلخانه‌ای ایجاد می‌کند. در این زمینه کنوانسیون تغییرات آب‌وهوایی (۱۹۹۲) و پروتکل کیوتو^۱ (۱۹۹۷) پاسخ جهانی به موضوع تغییراتی آب‌وهوایی بوده است که متعاقباً در توافق پاریس (۲۰۱۵) تکمیل شده است.

تمامی کشورهای عضو برای کاهش گازهای گلخانه‌ای و اهداف توافقنامه پاریس ۲۰۱۵ از جمله یکسان‌سازی هزینه‌ها برای حامل‌های انرژی توافق کردند (اسمعیلی خسرقی و همکاران، ۱۳۹۶: ۲۳). خروج آمریکا از معاهده پاریس را می‌توان به‌عنوان گذار از چندجانبه‌گرایی نئولیبرال به یکجانبه‌گرایی انحصاری دانست. انعقاد قرارداد نظامی گسترده شرکت‌های فوق صنعتی ایالات متحده با عربستان و

سایر کشورهای منطقه‌ای، واکنش کشورهای اروپایی و نهادهای میلیتاریستی در سایر حوزه‌های جغرافیایی را برمی‌انگیزد. انحصار در تاریخ اقتصاد سرمایه‌داری به خشونت، یکجانبه‌گرایی و جنگ‌های پایان‌ناپذیر منجر شده است (تقی‌زاده، ۱۳۹۸: ۱۷۶)

اهمیت این توافق در بعدی دیگر به اجماع جهانی صورت گرفته جهت اجرای آن مربوط می‌شود. بر اساس پیمان پاریس تمامی کشورها متعهد می‌شوند تا در مبارزه با تغییرات آب‌وهوایی، انتشار گازهای گلخانه‌ای مانند دی‌اکسید کربن حاصل از سوخت‌های فسیلی را کاهش دهند دانشمندان معتقدند که این گازها سبب گرمایش زمین، بالا آمدن سطح دریاها، خشکسالی‌ها و توفان‌های شدید شده و پیمان پاریس اولین پیمان لازم‌الاجرا در زمینه آب‌وهوایی است. طبیعتاً یکی از شروط اصلی ثمربخشی این معاهده، پایبندی کشورهای صنعتی به اجرای مفاد آن خواهد بود. آمریکا پس از چین دومین منبع انتشار گازهای گلخانه‌ای در جهان محسوب می‌شود. بر اساس پیمان پاریس آمریکا متعهد شده بود تا سال ۲۰۲۵ سطح انتشار گازهای گلخانه‌ای خود را نسبت به سال پایه ۲۰۰۵ بین ۲۶ تا ۲۸ درصد کاهش دهد. با عضویت در این توافقنامه به طور قطع میزان مصرف و تولید نفت کشورها کاهش پیدا خواهد کرد و این فرایند سبب کاهش قدرت اقتصادی و صنعتی و حتی در زمینه‌های خاصی به کاهش قدرت سیاسی و نظامی در کشورهای عضو منجر می‌شود. این موافقت‌نامه با هدف کاهش انتشار گازهای گلخانه‌ای تدوین شد و برای رسیدن به این هدف با برگزیدن ساختار پایین به بالا این امکان را برای طرف‌ها فراهم کرد که با توجه به ظرفیت و توان خود حدود تعهداتشان به کاهش انتشار این گازها را تعیین کنند (قاسمی‌تمر، ۱۳۹۸: ۴۳) و همچنین بنابر توافقنامه طرف‌ها به ارائه گزارش برنامه مشارکتی تعیین شده در سطح ملی تعهد رفتاری الزام‌آوری دارند. یکی از نشانه‌های اصلی تفاوت و تمایز آمریکا و اروپا را می‌توان در ارتباط با پیمان‌های زیست‌محیطی و قراردادهای مربوط به کنترل فضای آب‌وهوایی دانست. کشورهای اروپایی به خاطر دارند که در نوامبر و دسامبر ۲۰۱۵ چه تنش‌های نهفته‌ای در فرایند تصویب پیمان آب‌وهوایی پاریس شکل گرفت (تقی‌زاده، ۱۳۹۸: ۱۲۱). ارزیابی پیمان پاریس نشان می‌دهد که شادی اروپایی‌ها از الحاق آمریکا به چنین پیمانی ماهیت گذرا و سراب‌گونه داشته است. آمریکا تلاش داشت تا بار دیگر روحیه آمریکایی را به عنوان بخشی از ضرورت‌های سیاست جهانی منعکس کند. نگرش آمریکا براساس جلوه‌هایی از ناسیونالیسم آمریکایی شکل گرفته است که به دنبال انحصار اقتصادی، برتری راهبردی، یکجانبه‌گرایی و در یک کلام تحقق «سلطه آمریکایی» بوده است. درحالی‌که هنوز نشانه‌های زیادی درباره چنین تفاوت‌هایی در سیاست‌های امنیتی آمریکا و اروپا وجود دارد. الگوی رفتاری آمریکا نشان داد که امنیت اقتصادی آمریکا محور اصلی سیاست جهانی در دوران موجود خواهد بود. آمریکا براساس

انگاره‌های اقتصادی خود در صدد است تا نشانه‌های هزینه‌بر دولت را کاهش دهد. یکجانبه‌گرایی آمریکا با آنچه از آن به عنوان دنیای آمریکایی نام برده می‌شود، هماهنگ و همگون خواهد بود. به همین دلیل است که اروپایی‌ها نیز تلاش چندانی برای جدایی از سیاست راهبردی آمریکا نخواهند داشت. تفاوت در انگاره‌های ذهنی اروپا و آمریکا درباره موضوعات اقتصادی، امنیتی و راهبردی موج می‌زند، درحالی‌که اروپا تمایلی به درگیرسازی خود با آمریکا و سیاست‌های تهاجمی ترامپ نداشت (تقی‌زاده، ۱۳۹۸: ۱۲۸).

۶. دولت‌های عضو و تعهدات آنها در توافقنامه پاریس ۲۰۱۵

در ماده ۴ توافقنامه به تعهدات دولت‌ها اشاره شده است. در مقدمه ماده و پیش از تشریح تعهدات به این مهم اشاره شده است که دولت‌های عضو با رعایت اصل مسئولیت مشترک اما متفاوت و با در نظر گرفتن اولویت‌های توسعه منطقه‌ای و داخلی (حجتی و همکاران، ۱۳۹۴: ۴۴) و شرایط آنها اقدام به اجرای تعهدات مندرج در متن توافقنامه پاریس ۲۰۱۵ کنند. در این توافقنامه سه ضمیمه مشخص شده است؛ ضمیمه اول به تعهدات کلی که برای تمامی دولت‌های عضو لازم‌الاجرا خواهد بود، ضمیمه دوم به تعهدات دولت‌های توسعه یافته مندرج در ضمیمه شماره ۱، که متعهد به کاهش انتشارند و ضمیمه سوم به دولت‌های ضمیمه شماره ۲ اشاره دارد که متعهد به حمایت مالی از دولت‌های در حال توسعه به منظور تحقق اهداف این توافقنامه هستند. در این توافقنامه تعهدات به دو صورت شکلی و ماهوی بیان شده‌اند و دولت‌ها باید به آنها احترام بگذارند و خروج از این توافقنامه تبعات خود را دارد. تعهدات شکلی ممکن است صرف رعایت تشریفات لازم تأمین‌کننده تعهدات دولت‌ها را در نظر گرفته باشد. انجام برنامه‌های معین با مدیریت اصولی و اجرایی در کشورهای عضو به منظور کاهش انتشار گازهای گلخانه‌ای تعهدی ماهوی است که نیاز به تعیین مصادیق معین خواهد داشت و در صورت عدم تعیین مکانیزم تحقق یا عدم تحقق آن به آسانی قابل ارزیابی نخواهد بود. در ماده ۱۲ توافقنامه پاریس تمامی دولت‌های عضو موظف به ارائه میزان انتشار و جذب گازهای گلخانه‌ای مطابق با سازوکارهایی که توسط کنفرانس اعضا در جلسات و اجلاس‌های مربوطه تعیین خواهند شد، هستند (پیری، ۱۳۹۷: ۶۳). در ماده ۱۷ اجازه تنظیم پروتکل‌ها داده شده است. در بند ۹ ماده ۷ توافقنامه هریک از اعضا به صراحت متعهد به مشارکت در اتخاذ برنامه‌ریزی و انجام اقدامات اجرایی در راستای سازگاری با تغییرات آب‌وهوایی شده‌اند. طبق ماده ۹ دولت‌های توسعه یافته متعهد شده‌اند که حمایت مالی در زمینه مکانیزم‌ها و فناوری‌های مورد استفاده برای کاهش انتشار و سازگاری با آثار زیانباری که سبب تغییرات اقلیمی می‌شوند، انجام دهند (Leggett & Lattarizoo, 2017). در ماده ۲۸ امکان خروج از این توافقنامه بیان شده است، اما در بند ۱ این ماده

امکان خروج تا سه سال پس از پذیرش آن از کشورهای عضو سلب شده است. طبق ماده ۱۵ بند ۳ و ماده ۱۶ بند ۴ در صورتی که کشور به هر دلیل از جمله وارد شدن خسارات جدی در اثر پذیرش توافقنامه و ابعاد حقوقی مربوط به آن، تصمیم به خروج از این توافقنامه بگیرد، اجرای این تصمیم تا مدت یک سال امکان‌پذیر نیست و کشور در این دوره مشمول پرداخت جریمه و تحمل خساراتی است که تاکنون مشخص نشده و به کنفرانس اعضا در سالهای آتی موکول شده است (سلیمانی و همکاران، ۱۳۹۳: ۵۲). در حال حاضر کشورهای توسعه یافته بیشترین آلودگی زیست محیطی را تولید می‌کنند. اما توافقنامه پاریس بیشترین تمرکز خود را بر روی کشورهای در حال توسعه گذاشته است، که این مورد نیز خود جای بحث دارد (یزدانیان، ۱۳۹۳: ۱۵۸).

۷. توافقنامه پاریس و حقوق بشر کشورها

مدافعان حقوق بشر هشدار داده اند که در صورت عدم کنترل، تغییرات اقلیمی به نقض قابل توجه حقوق بشر در جهان منجر خواهد شد. برای رسیدن به سیستم اقلیمی پایدار این امر تنها با حق داشتن محیط زیست سالم، حقوق زندگی، خانواده، آب، مسکن و غذا و ... امکان‌پذیر است. هدف UNFCCC از DAI به صراحت به تأثیرات اجتماعی-اقتصادی بر امنیت غذایی و توسعه اقتصادی اشاره دارد.^۱ در نهایت، اگر کشوری نتواند به هدف مندرج در UNFCCC دست یابد، در جلوگیری از نقض حقوق بشر مرتبط نیز شکست خواهد خورد. به عبارت دیگر، تصمیم‌گیری در مورد آنچه کشورها باید انجام دهند تا به تعهد UNFCCC عمل کنند، نشان‌دهنده اقداماتی است که کشورها به طور جمعی باید حداقل برای رسیدن به سطح ایمن از انتشار گازهای گلخانه‌ای برای حمایت از حقوق بشر در جوامع بین‌المللی انجام دهند.

هدف دمایی توافقنامه پاریس منعکس‌کننده این تصمیم است که برای جلوگیری از تأثیرات فراتر از رژیم آب‌وهوا، حفظ دمای «خیلی کمتر از ۲ درجه سانتیگراد» ضروری است.^۲ برآوردها حاکی از آن است که استانداردهای سندهای مشارکت ملی فعلی، در صورت تحقق، امکان افزایش تخمینی میانگین دمای جهانی ۳/۳ درجه سانتی‌گراد را فراهم کرده و میلیون‌ها نفر را به دلیل افزایش سطح دریا و افزایش فراوانی رویدادهای شدید آب‌وهوایی آواره می‌کنند. این امر تحقق حقوق اساسی بشر را تهدید می‌کند. اگرچه

1. See OHCHR, supra note 48, 20-41; see also David Hunter, Human Rights for Climate Change Implications, 11 OR. REV. INT'L L. 331 (2009).

2. See Paris Agreement, supra note 1, pmb. ("In furtherance of the objective of the Convention"), art. 2(1) ("in enhancing implementation of the Convention, including its objective")

ممکن است تحقق اهداف توافقنامه پاریس برای محافظت از حقوق بشر در برابر تأثیرات تغییرات آب و هوایی کافی نباشد، دستیابی به آنها بی شک یک قدم حداقلی به جلو نسبت به وضعیت موجود است. در سالیان اخیر، حامیان حقوق بشر با توجه به شناخت توافق پاریس و شناخت اهداف دمایی آن، این موضوع را در درخواست از دادگاهها برای بررسی تلاش‌های مربوطه کشورشان برای حمایت از حقوق فردی به رسمیت شناخته شده بین المللی یا ملی در برابر تهدیدات در نظر گرفتند. به طور مثال دعوی علیه هلند را میتوان نام برد، که در آن یک دادگاه استیناف یک چالش مبتنی بر حقوق بشر را تأیید کرده است که ادعا می کند تعهدات هلند برای کاهش تغییرات آب و هوا و کاهش گازهای گلخانه‌ای کافی نیست. یک گروه زیست محیطی هلندی از دولت هلند به دلیل اقدام ناکافی آن برای جلوگیری از خطرات جدی زیست محیطی و بهداشتی ناشی از تغییرات آب و هوایی شکایت کرد (دن هاگ، ۲۰۱۵).^۱ شاکیان به دنبال این بودند که دولت را وادار کنند که محدودیت‌های سخت‌تر از آنچه در حال حاضر تصور می‌شود، بر انتشار گازهای گلخانه‌ای اعمال کنند. در این درخواست به طور خاص به تصمیم دولت هلند برای کاهش چشمگیر تعهد قبلی خود برای کاهش انتشار گازهای گلخانه‌ای اشاره شده بود. در سال ۲۰۱۱، هلند کاهش ۳۰ درصدی را نسبت به سال‌های ۱۹۹۰ تا ۲۰۲۰ تبلیغ کرده بود، اما ملاحظات سیاسی موجب شد که هلند تعهد خود را تا زمان شکایت به ۱۷ درصد کاهش دهد. شاکیان با توجه به عدم حمایت علمی برای کاهش تعهد هلند، استدلال کردند که دولت به تعهدات خود در قبال شاکیان عمل نکرده است. در سال ۲۰۱۵، دادگاه منطقه لاهه با درخواست علیه کشور هلند موافقت کرد. دادگاه لاهه به بررسی مذاکرات طولانی توافق پاریس پرداخت و عملکرد هلند را با هدف کاهش گازهای گلخانه‌ای در طول سال‌ها بررسی کرد. لاهه متوجه شد دولت هلند از مدت‌ها قبل از هدف کاهش ۲۵ تا ۴۰ درصدی اطلاع داشته است. گزارش IPCC^۲ که بیان می‌کند که چنین کاهش تا پایان سال ۲۰۲۰ برای دستیابی به هدف ۲ (۴AR)Co مورد نیاز است، کاملاً صحت داشته است. دادگاه به دولت هلند دستور داد تا میزان انتشار گازهای گلخانه‌ای را حداقل ۲۵ درصد نسبت به سطوح سال ۱۹۹۰ کاهش دهد و انتخاب روش‌های کاهش را به دولت واگذار کرد. در انتها مشخص شده است که شاکیان استدلال می‌کنند که اتحادیه اروپا تعهدات خود را تحت توافق پاریس و بر اساس قوانین عرفی محیط زیست بین المللی مبنی بر «عدم آسیب رساندن» به کشورها یا مناطق خارج از صلاحیت آنها نقض کرده است.^۳

1. See Rechtbank Den Haag, 24 Juni 2015 Duty of Care for Climate Change Mitigation: Will Urgenda Turn the Tide?, 4 TRANSNAT'L ENVTL. L. 339, 341 (2015).

2. Intergovernmental Panel on Climate Change

3. Order, Juliana v. United States, Case No.: 18-80176 (9th Cir., Dec. 26, 2018) (granting

کشورهای عضو موظف‌اند از آسیب قابل توجه به جمعیت و محیط زیست سایر کشورها یا مناطق خارج از صلاحیت ملی جلوگیری کنند. آنها بر اصل «آسیب نزدن» تکیه کردند، که در داوری تریل اسملتر در سال ۱۹۴۱ اعمال شد. هیأت داوری حکم داد که حقوق بین‌الملل حق حاکمیت هر کشور را برای استفاده از قلمرو خود به دلخواه خود به رسمیت می‌شناسد، اما نه به گونه‌ای که به محیط زیست کشور دیگر آسیب برساند (سامانی، ۱۳۹۷: ۱۴۲). نتایج نشان می‌دهد اصل عدم آسیب مطلق نیست، بلکه مستلزم شناسایی خطوط وظایف دولت برای مراقبت از مردم است. دولت‌ها وظیفه دارند از تمام وسایلی که در اختیار دارند برای جلوگیری از فعالیت‌هایی که در قلمرو آن یا در هر منطقه تحت صلاحیت آن انجام می‌گیرد و به محیط زیست کشور دیگر آسیب می‌رساند، استفاده نکنند. درجه مراقبت مورد نیاز متناسب با خطری است که در آن وجود دارد و دولت‌ها باید تمام اقداماتی را که از نظر فنی و اقتصادی توانایی دارند، انجام دهند. آستانه خیلی کمتر از ۲ درجه سانتی‌گراد نباید به اشتباه درک شود که این حقی است برای دولت‌ها برای بهره‌برداری کامل از فضا تا ۲ درجه سانتی‌گراد، این دما حد اکثری است که نباید به آن برسند. در عوض، تمامی کشورهای عضو باید «تلاش‌هایی را برای محدود کردن افزایش دما به ۱٫۵ درجه سانتی‌گراد دنبال کنند. توافق پاریس جایگزین قاعده لاضرری نشده است. قاعده لاضرری به‌عنوان یک تعهد عرفی بین‌المللی مستقل باقی است و ممکن است تعهداتی فراتر از تعهداتی را که در موافقت‌نامه پاریس منعکس شده است، به کشورهای عضو تحمیل کند. به‌عنوان حقوق بین‌الملل عرفی، تعهد به عدم ایجاد ضرر به‌طور یکسان در مورد همه دولت‌ها، از جمله ایالات متحده، اعمال شده است، مگر اینکه دولت به‌طور مداوم به اعمال آن اعتراض کرده باشد. ایالات متحده به‌طور مداوم مخالفت نکرده است. در ایالات متحده هم، این اصل همچنین مستلزم تعهد به مراقبت لازم برای جلوگیری از آسیب قابل توجه است.

دولت‌ها موظف هستند اقدامات لازم را انجام دهند تا حدی که در شرایطی قابل اجرا باشد، تا اطمینان حاصل شود که فعالیت‌ها در صلاحیت یا کنترل خود: الف) مطابق با قواعد و استانداردهای بین‌المللی پذیرفته شده عمومی برای پیشگیری، کاهش و کنترل صدمات وارده به محیط زیست کشور دیگر یا مناطق خارج از محدوده صلاحیت ملی؛ و ب) به گونه‌ای انجام شود که آسیب قابل توجهی به محیط زیست کشور دیگر یا مناطق خارج از محدوده صلاحیت ملی کشورها وارد نشود. بنابراین، الزام به مراقبت لازم، بی‌شک کشورهای عضو را ملزم می‌کند که اقداماتی را مطابق با سهم عادلانه کاهش‌دهنده خود با هدف رسیدن به ۲ درجه سانتی‌گراد انجام دهد. خروج آمریکا از توافق پاریس این تحلیل را تعبیر قابل توجهی نمی‌دهد. ایالات

متحدہ همچنان مشمول تعہدات قانون عرفی خود است و هدف دمایی توافقنامہ پاریس یک «استاندارد بین المللی پذیرفته شده بین کشورهای عضو» است کہ یک نقطہ مرجع برای تعریف این تعہد ارائه داده است. در واقع، خروج از توافقنامہ پاریس و کاهش سیاست های تغییر اقلیم احتمالاً این موضوع را تقویت می کند کہ ایالات متحدہ «مراقبت لازم» را برای جلوگیری از آسیب فرامرزی تغییرات آب و هوایی رعایت نکرده است.

۸. دلایل و عواقب احتمالی خروج ایالت متحدہ از توافقنامہ پاریس ۲۰۱۵

از نظر اقتصادی، توافقنامہ پاریس امنیت آب و هوای آمریکا را افزایش می داد، اقتصاد کم کربن آمریکا و صنعت انرژی های تجدید پذیر را ارتقا می بخشید و برای تأمین اشتغال و حفظ مزیت رقابتی ایالات متحدہ ضروری بود (اوباما، ۲۰۱۷). اما دولت بعدی معتقد بود کہ توافقنامہ پاریس مزیت رقابتی ایالات متحدہ را ضعیف می کند و صنایع اشتغال و انرژی های سنتی را مختل می کند. وی معتقد بود توافقنامہ پاریس ۲۰۱۵ هزینه های زیادی برای ایالت متحدہ آمریکا ایجاد می کند و مزایای زیست محیطی و اقتصادی آن را کوچک می کند. تصمیم ایالت متحدہ آمریکا درباره خروج از توافقنامہ اغلب ناشی از سیاست داخلی ایالات متحدہ و ترجیحات شخصی بوده است. تغییرات آب و هوایی همه کشورهای جهان را تحت تأثیر قرار می دهد و تنها با تلاش هماهنگ و چندجانبه قابل حل است. توافقنامہ پاریس موثرترین بستر برای گرد هم آوردن کشورها در این زمینه بوده است.

- خروج ایالات متحدہ سابقہ بدی برای همکاری جهانی آب و هوا ایجاد می کند (مایر^۱، ۲۰۱۷). یکی از نگرانی ها این است کہ سایر کشورها بتوانند از ایالات متحدہ الگو بگیرند و به طور مشابه از توافقنامہ پاریس خارج شوند. در واقع، اگر بقیه جهان اقدام خود را به مدت هشت سال به تعویق بیندازند، نتیجہ آن دو برابر شدن انتشار CO₂ تجمعی در طول قرن آینده خواهد بود.
- هدف ۲ درجہ سانتی گراد دست نیافتنی می شود (ژانگ^۲ و همکاران، ۲۰۱۷). اگرچه ایالات متحدہ پروتکل کیوتو را امضا کرد (شیروی، ۱۳۹۰: ۲۱۱)، اما توافقنامہ پاریس را به طور رسمی تصویب نکرد: این امر به تصویب معاهده دیگری به نام مراکش توسط جامعه بین المللی منجر شد. با توجه به این اتفاقات بعید به نظر می رسد کہ توافق پاریس با خروج ایالات متحدہ از راه خارج شود، حداقل در کوتاه مدت، زیرا جامعه بین المللی بر تعهد تقریباً جهانی به آن تأکید کرده است و

1. Obama
2. Mayer
3. Dai

- در ماده ۲۸ امکان خروج از این توافقنامه بیان شده است. حتی اگر ایالات متحده به عنوان یک عضو باقی بماند، با توجه به قدرت اقتصادی و اهمیت آن به عنوان اصلی ترین انتشاردهنده دی‌اکسید کربن در جهان، در صورت عدم دستیابی به اهداف مورد توافق خود، سایر طرف‌ها تمایل کمتری به ادامه همکاری در زمینه رسیدن به اهداف توافقنامه خواهند داشت.
- قطع کمک‌های آب‌وهوایی ایالات متحده (والش^۱ و همکاران، ۲۰۱۷؛ مک سوینی^۲، ۲۰۱۵) کاهش و سازگاری با تغییرات آب‌وهوایی را برای کشورهای در حال توسعه دشوارتر می‌کند و به احتمال زیاد این کشورها به هدف مدنظر در توافقنامه پاریس دست نمی‌یابند. تامین مالی برای اجرای توافقنامه پاریس ضروری است و طبق اصل مسئولیت مشترک اما متمایز، کشورهای توسعه‌یافته موظف به تامین منابع مالی آب‌وهوا برای کشورهای در حال توسعه هستند.
  - اقدام دیر هنگام ایالت متحده آمریکا ممکن است پنجره‌ای از فرصت‌ها را برای جهان در کاهش تغییرات آب‌وهوا به همراه داشته باشد. تحقیقات نشان می‌دهد که ده سال آینده برای دستیابی به هدف توافقنامه پاریس بسیار مهم است، زیرا انتشار گازهای گلخانه‌ای در ده سال آینده برای رسیدن به اهداف بدون پیشرفت فناوری و تکنولوژی‌های نوین پیش‌بینی نشده و این موضوع خود نگران‌کننده است.
  - کاهش شدید بودجه تحقیقات آب‌وهوا توسط دولت ایالت متحده آمریکا، کیفیت گزارش‌های IPCC در آینده را به خطر می‌اندازد و در نهایت اقتدار مذاکرات در زمینه تغییرات آب‌وهوایی در آینده را ضعیف می‌کند. ایالات متحده در تحقیقات بنیادی در زمین‌G تغییرات آب‌وهوایی جهان را رهبری می‌کرد و تا سال ۲۰۱۵، آمریکا ۵۸ درصد از ۱۰۰ مقالات معتبر آب‌وهوایی را به خود اختصاص داده بود. در بین مقاله منتشر شده در مورد تغییرات آب‌وهوا، ۲۳ درصد از مقالات مربوط به ایالات متحده هستند، بسیار بیشتر از هر کشور دیگری که عضو توافقنامه پاریس هستند (مک سوینی، ۲۰۱۵). پس از تصویب کاهش بودجه پیشنهادی ایالت متحده آمریکا، بودجه اقلیمی در چندین آژانس فدرال در معرض خطر قرار می‌گیرد و در بلندمدت، مذاکرات اقلیمی و همکاری‌های بین‌المللی آب‌وهوایی فلج خواهد شد. به طور خلاصه، خروج ایالات متحده احتمال دستیابی به هدف توافقنامه پاریس را به میزان چشمگیری کاهش می‌دهد و حتی ممکن است این هدف را برای سایر کشورهای عضو غیرقابل دستیابی کند. این خروج بنیان حکومت جهانی آب‌وهوا را زیر پا می‌گذارد و روند همکاری جهانی آب‌وهوا را برهم می‌زند.

1. Walsh

2. McSweeney

۹. کرین صفر و دولت‌های عضو

همه کشورهای عضو باید برنامه‌هایی را برای صفر خالص اتخاذ کنند و فوراً برای رسیدن به این هدف اقداماتی را انجام دهند، این به معنای کاهش ۴۵ درصدی سطح انتشار جهانی تا ۲۰۳۰ در مقایسه با ۲۰۱۰ است. مهم‌تر از آن، آنها متعهد شده‌اند که بین ۲۰۵۰ تا ۲۱۰۰ تولید و انتشار گازهای گلخانه‌ای را به صفر برسانند. اما تاکنون تعهدات برای مهار کردن گرمایش زمین زیر دو درجه سانتی‌گراد کافی نبوده است و گزارش‌ها نشان می‌دهد با رعایت تعهدات کنونی دما بین ۲/۷ تا سه درجه خواهد رسید. طبق ماده ۶ موافقت‌نامه پاریس می‌توان به پیوند سیستم‌های تجاری موجود در زمینه انتشار گازهای گلخانه‌ای و ایجاد یک طرح جدید برای ایجاد اعتبارات کرین قابل معامله کمک و تجارت جهانی کرین را تقویت کند، اما تا به امروز پیشرفت در این زمینه بسیار کند بوده است. با افزایش جاه‌طلبی کشورها و چالش‌های مداوم و با توجه به شکست کلی در اجلاس کپنهاگ در سال ۲۰۰۹، نشست گلاسکو همچنان یک آزمایش کلیدی برای رویکرد موافقت‌نامه پاریس در مورد پذیرش تعهدات ملی بیشتر کشورها بوده است. هدف این اجلاس پیشرفت در زمینه کاهش مصرف زغال سنگ، تأمین مالی سبز، خودروهای برقی و کاهش جنگل‌زدایی بوده است، که مسائل و مشکلات مانند انحراف مداوم اذهان عمومی به بیماری کووید-۱۹، روابط پرتنش آمریکا و چین به‌ویژه اینکه پکن تمایلی به جداسازی موضوع اقلیم از دیگر مسائل دوجانبه ندارد، موانع کنگره آمریکا بر سر برنامه داخلی اقلیمی بایدن که می‌تواند نقش ایالات متحده آمریکا را محدود کند تا به امروز محقق نشده است.

با توجه به توافق سازوکارهای تعبیه‌شده، این تعهدات به رسمیت شناخته می‌شود، اما از نظر قانونی الزام‌آور نیست، در رابطه با خسارت‌های مالی که کشورهای آسیب‌پذیر به دلیل اثرات آب‌وهوایی به آنها دچار خواهند شد. با توجه به توافق‌نامه موجود، دعاوی مالی کشورهای آسیب‌دیده از تغییرات اقلیمی پذیرفته نمی‌شود و این توافق‌نامه مبنایی برای درخواست غرامت از سوی کشورهای آسیب‌پذیر و متهم کردن دیگر کشورها نخواهد بود.

۱۰. IPCC و توافق‌نامه پاریس

هیأت بین‌الدولی تغییر اقلیم^۱ نهادی بین‌الدولی است که پس از مطرح شدن اهمیت مسئله آثار گرمایش جهانی در اولین کنفرانس بین‌المللی تغییر اقلیم، با هدف ارزیابی تحقیقات علمی، فنی، اقتصادی و

1. Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC)

اجتماعی مرتبط با تغییر اقلیم و آثار آن بر کره زمین در سال ۱۹۸۸ توسط سازمان جهانی هواشناسی^۱ و برنامه محیط‌زیست سازمان ملل متحد^۲ به وجود آمد. اقدامات ملی و بین‌المللی در این زمینه این هیأت را به عنوان مرجع اعتبار تلقی می‌کنند.^۳

تغییرات اقلیمی ترکیبی با استفاده ناپایدار از منابع طبیعی، تخریب زیستگاه‌ها، رشد شهرنشینی و نابرابری جمعیت و ۳/۳ تا ۳/۶ میلیارد نفر در نقاطی زندگی می‌کنند که نسبت به تغییرات اقلیمی آسیب‌پذیری بیشتری دارند. از جمله چالش‌هایی که با هم در تداخل هستند، می‌توان به دستیابی محدود به آب و خدمات بهداشتی، معیشت حساس به اقلیم، سطح بالای فقر، مدیریت ضعیف، نداشتن سرمایه و عدم پاسخگویی و اعتماد به حاکمیت‌ها اشاره کرد. بر اساس جدیدترین یافته‌های هیأت بین‌دولتی تغییرات آب‌وهوا (IPCC)، اگر اقدامات جدی برای کاهش تغییرات آب‌وهوایی و کاهش انتشار گازهای گلخانه‌ای انجام نگیرد، آینده مبهمی در انتظار جهانیان است. در صورت تداوم گرمایش کنونی، گرم شدن زمین از ۱/۵ درجه سانتی‌گراد فراتر خواهد رفت و تا سال ۲۰۵۰ به دو درجه سانتی‌گراد خواهد رسید. این افزایش دودرجه‌ای، بر شدت رویدادهای آب‌وهوایی غیرعادی خواهد بود و عواقب آن می‌تواند پیامدهای جدی برای کشاورزی و سلامتی داشته باشد و سبب حوادث شدید آب‌وهوایی و بلایای طبیعی ناگواری در جهان شود. اما اگر موفق شویم افزایش دمای متوسط جهانی را به حداکثر ۱/۵ درجه سانتی‌گراد بالاتر از سطوح پیشاصنعتی محدود کنیم، می‌توانیم برخی از تغییراتی را که اکنون دیده می‌شود، در مسیرشان کند یا حتی متوقف کنیم. اما بدون کاهش گسترده انتشار گازهایی که اکنون در حال گرم کردن سیاره هستند، این هدف «دور از دسترس خواهد بود». دستیابی به انتشار جهانی صفر خالص کربن، برای تثبیت دی‌اکسید کربنی که دمای سطحی جهان را افزایش داده، ضروری امری و اجتناب‌پذیر است. محدودسازی گرمایش به زیر دو درجه سانتی‌گراد نیز به نحو چشمگیر بر افزایش سطح دریاهای تأثیر خواهد گذاشت. با بررسی گزارش‌های منتشرشده، هیأت بین‌دولتی تغییر اقلیم، بررسی انتشار گاز دی‌اکسید کربن بین سال‌های ۲۰۱۰ و ۲۰۲۰ نشان می‌دهد تنها تا ۱/۵ درجه سانتی‌گراد (۵۰ درصد) احتمال محدود کردن انتشار کربن و جلوگیری از افزایش دمای کره زمین وجود خواهد داشت. در ژانویه ۲۰۲۱ گزارش شده که شبکه استخراج بیت کوین (BTC) تنها ۰/۰۸ درصد از تولید جهانی دی‌اکسید کربن را به خود اختصاص داده است. در ششمین گزارش ارزیابی هیئت بین‌دولتی تغییر اقلیم ۲۰۲۲، بیان شده هشدارها نادیده گرفته شده و اکنون

1. World Meteorological Organization (WMO)
2. United Nation Environment Program (UNEP)
3. Principles governing IPCC work" (PDF). Intergovernmental Panel on Climate Change. 2006-04-28. Archived from the original (PDF) on 19 January 2017. Retrieved 30 December 2011.

دیر شده است و گرمایش جهانی برای انتقام از جهانیان از راه رسیده است. در این گزارش آمده است دمای متوسط زمین در حدود سال ۲۰۳۰ به ۱/۵ درجه سانتی‌گراد بالاتر از سطوح پیش از دوره صنعتی خواهد رسید. بنابراین برای حذف کربن از بخش انرژی اقداماتی فوری مورد نیاز است.^۱ هشدارها بسیار جدی است و شواهد انکارناپذیر انتشار گازهای گلخانه‌ای حاصل از سوختن سوخت‌های فسیلی و ادامه جنگل زدایی سبب نابودی و زوال سیاره زمین شده است و میلیاردها نفر را در معرض خطر فوری قرار می‌دهد. امروزه برای جلوگیری از نابودی فزاینده زندگی، تنوع زیستی و زیرساخت‌ها، همزمان با کاهش سریع و عمیق انتشار گازهای گلخانه‌ای، اقدامات بلندپروازانه و سریعی برای سازگاری با تغییرات اقلیمی لازم است. گزارش‌های جدید بیانگر این است که تاکنون، پیشرفت‌ها در زمینه سازگاری نامتوازن بوده و شکاف‌های بسیاری بین اقدامات صورت گرفته و آنچه برای مقابله با خطرهای فزاینده در آینده لازم است، وجود دارد. این شکاف‌ها در میان جمعیت‌های کم‌درآمد و کشورهای فقیر بیشتر است. تغییرات اقلیمی با روندهای کنونی مانند استفاده ناپایدار از منابع طبیعی، شهرنشینی رو به رشد، نابرابری‌های اجتماعی، تلفات و خسارات ناشی از حوادث شدید و همه‌گیری در تعامل است و توسعه آینده را به خطر می‌اندازد.

۱۱. نتیجه

در حال حاضر کشورهای توسعه یافته بیشترین آلودگی زیست محیطی را تولید می‌کنند، این در حالی است که توافقنامه پاریس تمرکز خود را بر کشورهای در حال توسعه دارد و این خود یکی از نواقصی است که این توافقنامه می‌تواند داشته باشد. بدعهدی آمریکا و خروج این کشور از معاهده محیط زیستی پاریس ۲۰۱۵ که بیش از ۱۹۵ کشور دنیا آن را پذیرفته‌اند، به روشنی نشان داد که ایالات متحده آمریکا در این زمینه نقش خود را به درستی ایفا نکرده‌اند. در واقع خروج آمریکا از معاهده توافق آب‌وهوایی پاریس مصلحت جهانی را قربانی منافع نهادهای سرمایه داری کرد. تغییر اقلیم یک تهدید بسیار جدی برای انسان‌هاست. این اتفاق کشورهای جهان سوم را نشانه خواهد گرفت، چراکه آسیب‌پذیری آنها بیشتر است. چاره اندیشی درباره این موضوع بسیار اضطراری است. باید تلاش شود که حداکثر ظرف ۲۵ سال آینده تولید گازهای گلخانه‌ای به صفر برسد تا زمین فرصت بازیابی خود را پیدا کند. هدف اصلی این توافق جهانی جلوگیری از افزایش دمای کره زمین و تلاش برای محدود کردن دما نسبت به سطح آن قبل از صنعتی شدن است. بیش از سه سال پس از تصویب، توافق پاریس شروع به تأثیرگذاری بر دعوی

۱. ششمین گزارش ارزیابی هیأت بین‌دولتی تغییر اقلیم (۲۰۲۲)

حقوقی آب‌وهوا کرده است، به گونه‌ای که احتمالاً مذاکره‌کنندگان کاملاً به آن فکر نکرده‌اند. مصالحه بسیار دقیق در مورد وضعیت حقوقی سند مشارکت ملی به یک توافقنامه رسمی الزام آور منجر شد، اما با زبانی که به طور خاص برای اطمینان از غیرالزام آور بودن تعهدات کاهش گازهای گلخانه‌ای طراحی شده بود. با وجود این بسیاری از سندهای مشارکت ملی ممکن است تحت قوانین ملی الزام آور باشند و کفایت آنها ممکن است مشمول بررسی قضایی شود. علاوه بر این، توافقنامه پاریس یک چارچوب جهانی مبتنی بر علم و به طور کلی پذیرفته شده ارائه می‌کند که دادگاه‌های ملی می‌توانند تلاش برای کاهش دما، افشای مالی ریسک برای کاهش گازهای گلخانه‌ای و انتظارات سرمایه‌گذاری شده از مقررات آتی را بر اساس آن ارزیابی کنند.

اهداف کاهش دما در توافقنامه پاریس و کاهش میان مدت و بلندمدت، همراه با اصول و رویه‌های آن برای توسعه سندهای مشارکت ملی آینده، بودجه و چارچوب کربن تضمینی را برای اطلاع‌رسانی به مذاکرات دادگاه‌های خارجی در مورد پرونده‌های مرتبط با آب‌وهوا فراهم می‌کند. این چارچوب یک الزام قانونی را ارائه نمی‌کند، اما پیشینه واقعی را ارائه می‌دهد که دادگاه‌ها، سهم عادلانه یک کشور از تلاش‌های کاهش آب‌وهوا را برای جلوگیری از تأثیرات فاجعه‌بار تغییر آب‌وهوایی، محاسبه کنند. در کل خروج یکی از کشورها، به کشورهای دیگر ضربه‌ای سهمگین میزند، تلاش برای مقابله با تغییرات اقلیمی، پیامدهای گرمایش جهانی را فاجعه‌بارتر خواهد کرد و در نتیجه، آسیب‌پذیری اکولوژیکی و خطر آب‌وهوای برای تمامی اعضای عضو به طور چشمگیری افزایش خواهد یافت. اگرچه تاکنون هیچ کشور دیگری از الگوی دولت آمریکا پیروی نکرده است، اما این خطر وجود دارد که کشورهای دیگر نیز تشویق شوند تا اقدامات اقلیمی خود را کاهش دهند و این معضل روزبه‌روز بر آلاینده‌گی جهان خواهد افزود. با بازگشت آمریکا به توافق پاریس، به‌عنوان کشوری که بزرگ‌ترین اقتصاد جهان را دارد و دومین انتشاردهنده گازهای گلخانه‌ای جهان محسوب می‌شود، موضوع بسیار بااهمیتی است؛ همان‌گونه که خروج این کشور از توافق نیز اهمیت زیادی داشت و نگرانی‌های زیادی را موجب گردید. بازگشت آمریکا به توافق و متعاقب آن اجرای تعهدات مبنی بر کاهش انتشار گازهای گلخانه‌ای، علاوه بر تأثیر مستقیم بر بحران تغییرات آب‌وهوایی، موجب تشویق و هدایت دیگر کشورها نیز خواهد شد و قاعدتاً بر سیاست‌های چین به‌عنوان بزرگ‌ترین انتشاردهنده گازهای گلخانه‌ای جهان نیز تأثیرگذار خواهد بود. بنابراین به این نتیجه می‌رسیم با تصمیم آمریکا به بازگشت به پیمان پاریس، انتظار می‌رود دولت بایدن برنامه‌ریزی جدیدی را برای تحقق اهداف پیمان در نظر بگیرد و ایالت‌های مختلف نحوه مشارکت خود برای تحقق اهداف کاهش گازهای گلخانه‌ای را تدوین کنند. از لحاظ تاریخی موضوع یکجانبه‌گرایی، یکی از سیاست‌های اساسی و زیربنایی سیاست خارجی کشور

ایالات متحده آمریکا به شمار می آید. خروج آمریکا از معاهده پاریس را می توان به عنوان گذار از چندجانبه گرایی نئولیبرال به یکجانبه گرایی انحصاری دانست. اگرچه آمریکا در ارتباط با موضوعات اقتصادی و راهبردی بین المللی خود را بر فراز شهری می داند که سیاست جهانی در آن شکل می گیرد، اما واقعیت جدیدی نیز در اروپا در حال شکل گیری است. موج مقابله با سیاست های آمریکا از فرانسه و آلمان به ایتالیا و بلژیک و در نهایت به انگلیس نیز سرایت کرده است. اظهارات شهردار لندن درباره ممنوعیت ورود آمریکا به لندن برای محافظه کاری آمریکا و الگوی برتری جویی ایالات متحده در دوران ترامپ نمادی از واکنش در حال ظهوری است که می تواند حوزه های دیگر نظام جهانی را در برگیرد. اقتصاد جهانی با واقعیت های انحصاری ترامپ هماهنگی چندانی ندارد. آمریکا تلاش دارد تا شکل جدیدی از برتری آمریکایی را از طریق سازوکارهای حقوقی، اقتصادی، امنیتی و راهبردی پیگیری کند.

ارزیابی IPCC به صورت واضح نشان می دهد که مقابله با چالش های موجود در جهان شامل همکاری همه دولت ها، بخش خصوصی، جامعه مدنی برای اولویت دهی به کاهش خطر و همچنین انصاف و عدالت در تصمیم گیری و سرمایه گذاری است. شهرنشینی رو به رشد به همراه تغییرات اقلیمی سبب ایجاد خطرهای پیچیده ای می شوند که این خطرات به خصوص متوجه شهرهایی است که پیش از این نیز درگیر رشد شهری نامناسب، سطوح بالای فقر و بیکاری و کمبود خدمات پایه بودند. شواهد بسیاری از سازش وجود دارد که موجب عواقب ناخواسته ای چون تخریب طبیعت، به خطر انداختن زندگی مردم، یا افزایش انتشار گازهای گلخانه ای در جهان شده است. با سهم کردن همه کشورهای عضو در برنامه ریزی، توجه به انصاف و عدالت و بهره مندی از دانش بومی و محلی، می توان از این امر جلوگیری کرد. ارزیابی ها بر ضرورت اقدام اقلیمی فوری با تمرکز بر انصاف و عدالت بین دول تاکید می کند. تأمین بودجه کافی، انتقال فناوری، تعهد سیاسی و مشارکت به سازگاری مؤثرتر با تغییرات اقلیمی و کاهش انتشار گازهای گلخانه ای در جهان منجر می شود. با توجه به اینکه نشست پاریس تلاش خود را برای حفظ گرمایش «بسیار کمتر از ۲ درجه سانتی گراد» متمرکز کرده بود و دستیابی به خالص انتشار کربن صفر تا سال ۲۰۵۰ به عنوان یک قاعده عمومی تأیید شده است، انتظار می رود تلاش هایی برای زودتر اجرایی شدن جاه طلبی های اقلیمی صورت گیرد.

در نهایت باید یادآور شد، نقش توافق پاریس در شکل دادن به دعاوی آینده به طور چشمگیری با تصمیم دولت ها برای عقب نشینی محدود نخواهد شد، به خصوص اینکه رهبری او توسط سایر کشورها دنبال نمی شود. بدیهی است که دادگاه های سایر حوزه های قضایی، انکار خروج یک کشور با انگیزه سیاسی از توافق را به عنوان تضعیف توافق پاریس تلقی نمی کنند. درست مانند سایر حوزه های قضایی،

اتکا به موافقت نامه پاریس ممکن است بر اساس تأیید کلی آن از مجموعه ای علمی مبتنی بر اهداف کاهش باشد. مبنای حقوقی یک ادعا در ایالات متحده ممکن است از دکتین حقوقی دیگری ناشی شود، اما این واقعیت که اجماع کلی برای تأیید اهداف درجه حرارت و کاهش وجود دارد، به ایالات متحده وابسته نیست. جنبه های موافقت نامه همچنان چارچوبی معتبر ارائه می کنند که دادگاه ها می توانند تلاش هایی برای کاهش دما، افشای مالی و انتظارات سرمایه گذاران، از جمله دیگر چالش های مرتبط با آب و هوا را ارزیابی کنند. تغییرات اقلیمی تهدیدی برای رفاه انسان و سلامت زمین است. هرگونه تأخیر در اقدام مشترک جهانی منجر به از دست دادن پنجره کوتاه و به سرعت در حال بسته شدن برای تضمین آینده ای قابل زیست خواهد بود.

منابع

۱. فارسی

الف) مقالات

۱. اشتری، مهدی؛ پورکسب امیری، علی؛ فخرالدین، ابوبه، (۱۳۹۷)، عملکرد یک جانبه گرایانه آمریکا و اتحادیه اروپا در عرصه بین المللی. فصلنامه علوم سیاسی، ۱۶ (۵۳)، ۱۱۵-۱۳۵.
۲. پیری، مهدی (۱۳۹۵)، تأملی بر آثار حقوقی الحاق جمهوری اسلامی ایران به توافقنامه پاریس در خصوص تغییرات اقلیمی. مطالعات حقوق عمومی، ۴۸ (۴)، ۸۸۷-۹۰۸.
۳. چکشی، بهاره (۱۳۹۱)، بررسی پدیده تغییر اقلیم و گرمایش زمین و تاثیر آن بر اکوسیستم های زیستی زمین، اولین کنفرانس ملی بیابان، مرکز بین المللی تحقیقات بیابان، دانشگاه تهران، دوره اول شماره اول.
۴. سلیمان پور، هادی؛ بنی آزاد، فرزانه (۱۳۹۴)، توافقنامه پاریس: محور جدید همکاری در منطقه خلیج فارس. فصلنامه سیاست خارجی، ۳۱ (۳)، ۳۷-۶۰.
۵. شیروی، عبدالحسین (۲۰۱۸)، پروتکل کیوتو و تامین مالی پروژه های اقتصادی در کشورهای در حال توسعه. مجله تحقیقات حقوق عمومی، ۲۲ (۲۲)، ۲۰۵-۲۳۰.
۶. عبدالهی محسن (۱۳۸۹) تغییرات اقلیمی: تأملی در راهبردها و اقدامات قانونی سازمان ملل متحد. مجله فلسفی حقوق. ۴۰ (۴۰)، ۱۹۳-۲۱۳.
۷. قاسمی تامر، محمد (۱۳۹۶)، تأثیر خروج ایالات متحده آمریکا از معاهده اقلیمی پاریس از منظر حقوق بین الملل. ششمین کنفرانس ملی پژوهش های مدیریت و علوم انسانی در ایران.

۸. موسوی درچه، سید مسلم؛ فانی راد، سیدمحمدامین؛ شاهمرادی، بهروز (۱۳۹۵)، تبیین حاکمیت انتقال فناوری در ایران، مطالعه موردی: حوزه های فناورانه انرژی بادی و خورشیدی. فصلنامه بهبود مدیریت. ۱۲ (۲)، ۱۴۱-۱۷۱.

ب) پایان نامه

۹. اسماعیلی خسرقی، مرضیه؛ آل کجیاف، حسین؛ جلالیان، عسکر (۱۳۹۵)، روند اجرای کنوانسیون تغییر اقلیم با تاکید بر توافق پاریس. پایان نامه کارشناسی ارشد در رشته حقوق - حقوق بین الملل.
۱۰. تقی زاده بیژن، محمد؛ کهکن، علیرضا؛ دشیار، حسین (۱۳۹۸)، بررسی تطبیقی شعارهای انتخاباتی و اقدامات سیاسی دولت ترامپ ۲۰۱۶-۲۰۱۸. پایان نامه رشته علوم سیاسی، مطالعات منطقه ای، مطالعات آمریکای شمالی.
۱۱. حجتی، مهدیه؛ آرش پور، علیرضا؛ توسلی نائینی، منوچهر (۱۳۹۳)، راهکارهای مقابله با تغییرات اقلیمی و گازهای ی در حقوق بین الملل و حقوق ایران. پایان نامه کارشناسی ارشد در رشته حقوق، حقوق بین الملل.
۱۲. سامانی، جمال محمدولی؛ حیدری می آبادی، علیرضا (۱۳۹۷)، بررسی سناریوهای تغییر اقلیم در بهره برداری از مخازن چند منظوره (مطالعه موردی: سد امیرکبیر). پای/ان نامه وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، تربیت مدرس دانشگاه.
۱۳. عمرزاده، صدیقه؛ آل کجیاف، حسین؛ انصاریان، مجتبی (۱۳۹۶)، مهاجرت های زیست محیطی با تاکید بر قرارداد پاریس. پایان نامه کارشناسی ارشد در رشته حقوق، حقوق بین الملل.
۱۴. یزدانیان، علیرضا؛ عاطفه، حسین؛ (۱۳۹۳)، تأثیرات تغییر اقلیم بر امنیت و صلح جهانی، پایان نامه حقوق، حقوق بین الملل.

۲. انگلیسی

A) Articles

1. Christopher J Rhodes, (2017). US withdrawal from the COP21 Paris Climate Change Agreement, and its possible implication Science Progress (2017), 100(4), 411 – 41, Paper 1700246 <https://doi.org/10.3184/003685017X15063357842600>.
2. Clark, K. (2018). The Paris Agreement: Its Role in International Law and American Jurisprudence. *Notre Dame Journal of International & Comparative Law*: 8 (2), Article 8. Available at: <https://scholarship.law.nd.edu/ndjicl/vol8/iss2/8>
3. Han-Cheng Dai, Hai-Bin Zhang, Wen-Tao Wang(2017). The impacts of U.S. withdrawal from Paris Agreement on the carbon emission space and mitigation cost of China, EU and Japan under constraints of global carbon emission space. *Adv. Clim.*

- Change Res. 8 (4) <https://doi.org/10.1016/j.accre.2017.09.003>.
4. David Hunter, Wenhui Ji, & Jenna Ruddock, The Paris Agreement and Global Climate Litigation after the Trump Withdrawal, 34 Md. J. Int'l L. 224 (۲۰۲۰). Available at: <https://digitalcommons.law.umaryland.edu/mjil/vol34/iss1/9>
  5. Ilja Richard Pavone, (2018). The Paris Agreement and the Trump administration: Road to nowhere?. *Journal of International Studies*, 11(1), 34-49. doi:10.14254/2071-8330.2018/11-1/3.
  6. IPCC, (2014). Climate Change 2014: Mitigation of Climate Change. Contribution of Working Group III to the Fifth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change. Cambridge University Press, Cambridge and New York.
  7. Jonathan, H., Sam, A., (2015). The Top 10 Reasons American Politics are so Broken. Washington Post January 7.
  8. Leggett, Jane A& Lattanzio , Richard K.,(2017). Climate Change: Frequency Asked Questions About the 2015 Paris Agreement, In: Miller Shirley(ed.) The 2015 Paris Agreement on Climate Change, Nova Science Publishers, Inc.
  9. Mayer, Jane. (2017). In the withdrawal from the Paris Climate Agreement, the Koch Brothers' campaign becomes overt. The New Yorker, June 5, 2017. <http://www.newyorker.com/news/news-desk/in-the-withdrawal-from-the-paris-climate-agreement-the-koch-brothers-campaign-becomes-overt>.
  10. McSweeney, Robert.(2015). Analysis: the most 'cited' climate change papers. <https://www.carbonbrief.org/analysis-the-most-cited-climate-change-papers>.
  11. Michael D. Swaine. (2019). Chinese Attitudes toward the U.S. Withdrawal from the Paris Climate Accords China Leadership Monitor.
  12. Obama, B. (2017). The irreversible momentum of clean energy. *Science*. <https://doi.org/10.1126/science.aam6284>.
  13. Poorhashemi,seid ,Abas. (2020). Emergence of "International Environmental Law": as a new branch of International Public Law. *CIFILE Journal of International Law*, 1(2), 33-39. http://www.cifilejournal.com/article_106534_028ca1405e65dbf20ac818b4b596b38b.pdf
  14. Report on US Damage to Global Environmental Governance, <https://www.fmprc.gov.cn/ce/cebel/eng/sghd/t1825364.htm>
  15. TWH (The White House), (2017). Statement By President Trump on the Paris Climate Accord. <https://www.whitehouse.gov/the-press-office/2017/06/01/statement-president-trump-paris-climate-accord>.
  16. UNFCCC, (2017). UNFCCC Standing Committee on Finance 2014 Biennial Assessment and Overview of Climate Finance Flows Report. https://unfccc.int/files/cooperation_and_support/financial_mechanism/standing_committee/application/pdf/2014_biennial_assessment_and_overview_of_climate_finance_flows_report_web.pdf.
  17. Walsh, Brian., Ciais, Philippe., Janssens, Ivan.A., Josep Peñuelas, Keywan Riahi, Felicjan Ryzdak, Detlef P. van Vuuren & Michael Obersteiner., (2017). Pathways for balancing CO2 emissions and sinks. *Nat. Commun.* <https://doi.org/10.1038/ncomms14856>.